



Derviş Zaim'i, Doğu ve Batı geleneklerini ustaca bir arada kullandığı filmlerin yönetmeni olarak tanırsak da o, aynı zamanda kalemi kuvvetli bir yazar. 1994 yılında "Ares Harikalar Diyarında" adlı kitabıyla Yunus Nadi Roman Ödülü'ne layık görülen Zaim, **Yapı Kredi Yayınları**'ndan çıkan son romanı "Rüyet"te insanın kendini gerçekleştirme serüvenini merkeze alıyor. Eserinin tarihsel ve kültürel kaynaklara, edebiyata, mimariye, çağdaş **sanata**, mitlere ve sinemaya açık bir yapı olarak inşa edildiğini söyleyen Zaim'le Rüyet'i ve hayata bakışını konuştuk.

**Rüyet'i kaleme alırken içinizde dönen temel soru neydi?**  
Bir tane temel sorudan bahsetmek yerine birkaç tane

temel sorudan, motivasyondan veya "iç gıcıklayan" şeyden bahsetmem daha doğru olur. Romanın içinde bir keşif, kendini gerçekleştirme serüveni içeren bir yolculuğun olmasını istemiştım.

**Rüyet'i "bir kadın hikâyesi" olarak da tanımlıyorsunuz. Böyle bir metni oluşturmak sizde bir değişime yol açtı mı? Bu metne başlamadan önceki Derviş Zaim, şu anki Derviş Zaim'le aynı mı?**

Her üretim insanda bir şeyler bırakıyor. Siz farkında olsanız da olmasanız da bu böyle. Rüyet'i yazmak bende de izler bırakmış, bir değişim oluşturmuştur elbette. Gelgelelim, bunun çetelesini tutmak ne kertede

# “ÖZGÜRLÜĞÜN İPUÇLARINI MİTLERDE BULMAK MÜMKÜN”

FİLMLERİNDE FARKLI FORMLARI BİR ARAYA GETİRMEYE GAYRET EDEN, SIRA DIŞI YÖNTEMLERİ DENEMekten ÇEKİNMEYEN YÖNETMEN DERVİŞ ZAIM, GEÇTİĞİMİZ NİSAN AYINDA **YAPI KREDİ YAYINLARI**'NDAN ÇIKAN ROMANI "RÜYET"TE, İNSANIN KENDİSİNE DAİR TUTARLI VE BÜTÜNLÜKLÜ BİR METİN YARATMA ÇABASININ PEŞİNDEN GİDİYOR. RÜYET'E, SİNEMAYA BAKIŞINA, FİLMLERİNE VE BESLENDİĞİ KAYNAKLARA DAİR ZAIM'LE KONUŞTUK.

 BİRAY ANIL BİRER

 HÜSEYİN SERDAR ÖNGEN

mümkündür, ondan emin değilim. Hayat, her daim oluş hâlinde... Bir şeyi bir duruma ve zamana hapsedmeye çalıştığımızda, "Bu proje bana şunları kattı, nokta" diyerek kestirip attığımızda aslında yaşanmaya devam eden, oluş hâlindeki bir şeyi eksik bırakmaya doğru eğilim gösterirsiniz. O yüzden böyle yanıtlar vermek beni korkutuyor. Evet, Rüyet'te kadın karakter var ama dikkatinizi bir noktaya çekmek istiyorum: Kadın karakter bir süre sonra başka bir karaktere dönüşüyor. Dolayısıyla Rüyet, baş karakterin bir kadın olarak başlasa da kadın olarak kaldığı bir roman değil. Cinsiyet, yaş, konum gibi özellikler romanda değişebilir; değişme temayülü gösteriyor diyeyim. Burada, bize verili

sınırların değişebilme olasılığı üzerinden bir yolculuğun sorgulanması söz konusu. Kimlik adını verdiğimiz şey bu çağda nedir? Nereye oturur? Onu nasıl kurabilir ve nasıl daha özgürleştirici hâle getirebiliriz? Bu soruların merkezde olduğu bir çerçeveye yola çıktığımı söyleyebilirim.

**Rüyet, son filminiz Rüya'yla güçlü paralellikler içeriyor. İki metin nasıl birbirinin içine girdi ve ayrıldı?**

İki metni hem birleştiren hem de ayıran çok şey var tabii. Öte yandan bu sorunun cevabını, okurlara bırakmak isterim. Her şeyi ben anlatmayayım. Şu ipucunu verebilirim ama: Rüyet, zamansal olarak Rüya filmi

başlamadan önceki olayları ele alıyor. Yani zamanda bir geriye gidiş var.

**Romanın sonlarına yaklaşırken zamanlar ve hikâyeler –aynı Rüya’da olduğu gibi– birbirlerinin içine geçiyor. Bu döngüsellüğün anlamı nedir sizin için?**

Bütün mitlerin bu döngüsellikten bahsettiğini düşünüyorum. Her çağın insanı aslında belli bir hikâyeyi tekrar tekrar yaşar. Belki kendine göre ve değiştirerek yaşar ama hikâyenin özü aynıdır. Mitlerin bize söylediği şey budur. Özgürlük adını verdiğimiz şeyin peşinde olacaksak, ipuçlarını mitlerde bulmamız pekâla mümkün. Ben bu yüzden mitlerin bana bağıışladığı o döngüsellüğün peşine düşünüyorum ve bunu önemsiyorum. Romanda da bunu yapmaya gayret ettim.

**Kişisel yolculuğunuzdan yola çıkarak evrensel soruların ardına düşünüyorsunuz...**

Hayat dediğiniz şey uzun bir yolculuk, bir serüven... Benden önce gelenler bu yolculuğu kendilerine göre yürüdüler; ben de kendime göre yürümeye gayret ediyorum. Bu yolda başkalarının tecrübelerini kendi tecrübelerimle birleştirmeye gayret ediyorum. Öğrenmek diye bir şey var mıdır? Nasıl gerçekleşir? Bunlar büyük sorular. Mitler bize bunların ipuçlarını verebiliyor. Bazen kendime dair sorduğum bir sorunun yanıtını veya beni yanıtı götürebilecek ipuçlarını bir mitin içinde bulabiliyorum. Bu mevzuda Joseph Campbell’ın yazdıkları benim için çok aydınlatıcı oldu. Kendisi büyük bir mitoloji uzmanıdır. Mircea Elidae’nin yazdıkları da üzerimde etkili olmuştur. Mit, menkıbe ve söylemler üzerine gitmeye gayret ediyorum. Öte yandan Rüyet, iki-üç senelik bir hazırlıktan sonra ortaya çıkmış bir roman sayılmamalı. Yaşım 50’yi geçti. Dolayısıyla 50 yıllık bir ömrün sonucu vardır orada.

**Romanda Doğu ve Batı karşıtlığını bir araya getirebilecek bir fikir olarak “felsefe ile şiir arasında alışveriş kurulmasını” okuyoruz. Roman, muhtemel bir alışverişin temsili olabilir mi?**

Bu yorumun altına imzama atabilirim. Roman karakteri Sine’nin yolculuğu sonunda bulduğu köpeğin adı Şiir’dür. Yolculuğunun sonunda, iç savaş yüzünden yıkılan kütüphanede bulduğu [kitap](#) ve köpek hemen hemen benzer zamanlarda ortaya çıkar. Karakter şiiri ve felsefe kitabını benzer zamanlarda bulur. O andan sonra dönüşmeye başlar.

**Edebiyat, sinemanın sunamadığı hangi olanakları sunuyor sizin için?**

Bu, bağlama göre cevap verilmesi gereken bir soru bence. Bazı bağlamlar, bir soruya verdiğiniz genel geçer bir yanıtı geçersiz kılabilir neticede. Sinemanın ve edebiyatın gücü ya da güçsüzlüğünden bahsederken söylenecek sözler her yeri ve her şeyi kapsarsa muhtemelen yanlışa düşülür. “Sinemanın faydalı olduğu 7 alan” veya “edebiyatın faydalı olduğu 7 alan” şeklinde çetele tuttuğunuzda hata yaparsınız. Böyle olmamalı. Bağlama ve çerçeveye göre değişebilecek artılar ve eksilerin neler olacağı konusuna odaklanmak lazım. Mesela bazı anlar vardır, edebiyatın

**DERVİŞ ZAIM KİMDİR?**

1994 yılında “Ares Harikalar Diyarında” adlı kitabıyla Yunus Nadi Roman Ödülü’nü kazanan Derviş Zaim, 1997 yılında ilk filmi Tabutta Rövaşata’yı çekti. Yurtiçi ve yurtdışında birçok ödül kazanan bu filmi, yine benzer biçimde, prestijli birçok ulusal ve uluslararası festivallerden başarıyla dönen Filler ve Çimen (2000), Çamur (2003), Cenneti Beklerken (2006), Nokta (2008), Gölgeler ve Suretler (2011) ve Devir (2012) adlı uzun metrajlı kurmaca filmleri ile Paralel Yolculuklar (2003-Ortak yönetmen: Panicos Chrysanthou) adlı belgeseli izledi. Çeşitli üniversitelerde sinema konusunda ders veren Zaim’in [Yapı Kredi Yayınları](#)’ndan çıkan yeni kitabı Rüyet ise büyük yankı uyandırdı.

anlatmak için göbeğini yırttığı bir şeyi sinema bir planla gösterebilir. Bazen de sinemanın anlatmak için göbeğini çatlattığı, uğruna sekanslar kurmaya çalıştığı bir şeyi edebiyat iki cümleyle verebilir.

**Bir söyleşide yönetmen gözüyle “Mekânı koklarsanız, bazen o da size zamanı dikte eder” demişsiniz. Yazma sürecinde bu hisleriniz nasıl tetikleniyor?**

Edebiyatta daha çok ritmin, örüntünün peşine düşersiniz. O dil metnin içinde kendini belli etmeye başlar. Sinemada ise başka ipuçları size yardımcı olabilir. Mekân bunlardan bir tanesi. Örneğin ben, hoşuma giden mekânı delilik derecesinde elde etmeye, onu koruyup kollamaya gayret ederim. Çoğu zaman da bundan finansal olarak zararlı çıkmışımıdır. Sözelimi, iki mekân birbirinden çok uzaktadır, oraya gitmek akıl kârı değildir ama yine de gitmişliğim vardır ve film kendi bütçeme göre çok pahalıya çıkmıştır. Böyle şeyler başıma çok geldi, geliyor ve gelmeye de devam edecek gibi görünüyor. Çünkü mekânın ilgili sahneyi, mizansen, karakteri biçimlendirdiğine inanıyorum. Romandaki Mesnevi Binası’nın önemi de mesnevi formunu romanla bir araya getirme çabasıyla kaynaklanıyor. Acaba Batılı bir form olan romanla, mesnevi formunu aşılama kalkışsam nasıl bir şey ortaya çıkarırdım? Rüyet bu sorunun peşine düşen bir roman. Bina zaten bu edebi girişimin bir vesilesi. Rüya ve Rüyet dizgesi üzerinden başka sürprizler yapmaya devam edeceğim, onu da söyleyeyim. Sine karakteri, mimarî ve Sine’nin yapmaya çalıştığı şeyler üzerinden...

**Ortaya koyduğunuz sanat yapıtlarında Doğu ve Batı geleneklerini bir araya getirmeye çalışmaktan hoşlanıyor, klasik Batı geleneğinin baskın olmasını eleştiriyorsunuz. Bir söyleşinizde Batı’ya dair sarf ettiğiniz “Ötekini isterler, ama ehlileştirilmiş ötekini isterler” sözünü açar mısınız?**

Şunu demek istemiştım: Batı’nın sizi hangi koşullarda kabul edeceği bağlama göre değişir ama bu bağlamı da belirleyen faktörler vardır. Sizi ehlileştirmeye çalışırlar ama bu ehlileştirmenin dereceleri zamana ve zemine göre değişecektir. 1970’lerdeki, 90’lardaki veya ondan sonra ehlileştirme biçimleriyle şu an yaşadığımız ehlileştirme farklı ehlileştirmeler. Bunlar döneme, zamana ve mekâna göre yeniden tahlil edilmesi gereken süreçler oluyor.

### Siz bunlara teslim olmak istemiyorsunuz...

Niye teslim olayım ki? Bu, yoksunluk anlamına gelir. Aslında senin içinde keşfedebileceğin zenginliklerin budanması anlamına gelir. Birileri sana diyor ki “Seni kabul ederim. Seni şöminenin başına alırım. Sana kahve de veririm. Ancak benim istediğim gibi hareket edersen bunları yaparım.” Tamam, kahveyi severim, şömineyi de severim ama dışarda keşfedeceğim başka şeyler varsa önce onları keşfedeyim. Sonra şöminenin başına gideriz inşallah. Ya da başka şömine buluruz. Ya da biz kendimiz ateş yakarız. O daha iyi.

### Günümüzün mimarî anlayışını da sorgulayan son filminiz Rüya'dan sonra mimarlardan nasıl tepkiler aldınız?

Uğur Tanyeli, Arredomento Mimarlık dergisi için benimle çok geniş bir röportaj yapmıştı. Onun dışında bir tepki almadım. Filmde konu edilen ve alışıldık camii mimarisinden farklı tasarlanmış Sancaklar Camii'nin inşa süreci biz çekim yaparken henüz bitmemişti. Dönüp baktığımda görüyorum ki inşaatı bitmemiş yerde çekim yapmak da deli işymiş. İnşaat devam ederken mekâna çekim ekibinin girmesiyle sürreel bir deneyim yaşadık. Bu arada Sancaklar Camii'ni görmenizi öneririm; bir mimarî yapının tadını alabilmek için orada dolaşmak, orayı bizzat tecrübe etmek... Gidip görürseniz mutlu olursunuz. Yolum düşerse ben de gidiyorum. Çekimden sonra bir iki defa gittim. Katilin cinayet yerine dönmesi gibi.. (Gülüyor).

### Biraz da geçmişe dönelim. Tabutta Rövaşata pek çok açıdan bir ilkti. Hem filme hem de o döneme dönüp baktığınızda neler hissediyorsunuz?

Film artık benden çıktı, dolayısıyla yapacağınız her yorum sizin sübjektif izleyici yorumunuzdur. Kendi durduğum yerden ben şunu diyebilirim: Tabutta Rövaşata çok büyük yokluk içinde yapılmış bir film. Hep gönlümün bir yerinde olacak, çünkü dişimle tırnağımla yaptığım bir film. Bildiğin taşın suyunu sıkarak yaptım. Dolayısıyla bendeki manevi değeri hep farklı olacak. Mesela canım çok sıkıldığında Rumeli Hisarı'na, Tabutta Rövaşata'yı çektiğim mekâna giderim.

“HAYAT DEDIĞİNİZ ŞEY UZUN BİR YOLCULUK, SERÜVEN. BENDEN ÖNCE GELENLER BU YOLCULUĞU KENDİLERİNE GÖRE YÜRÜDÜLER; BEN DE KENDİME GÖRE YÜRÜMEYE GAYRET EDİYORUM. BU YOLDA BAŞKALARININ TECRÜBELERİNİ KENDİ TECRÜBELERİMLE BİRLEŞTİRMEYE GAYRET EDİYORUM. ÖĞRENME DİYE BİR ŞEY VAR MIDIR? NASIL GERÇEKLEŞİR? BUNLAR BÜYÜK SORULAR. MİTLER BİZE BUNLARIN İPUÇLARINI VEREBİLİYOR.”



Bu yıl nisan ayında çıkan Rüyet, Derviş Zaim'in ikinci kitabı.

### Peki, oradaki hikâyeye dönüp baktığınızda ne görüyorsunuz?

Karakter karşıtlığı üzerinden giden klasik bir yapı, tek bir eksen kurmamıştım. Filmin ana karakteri Mahsun'un aşmaya çalıştığı engelleri ve karşısına çıkan karşıt karakterleri, klasik Batı sinemasının gerektirdiği şekilde (baştan sona hazır ve nazır orada olan) bir tehlike hâline getirmemişim. Bununla akıllılık ettiğimi düşünüyorum. Mahsun'un tek ve net bir düşmanı, baştan sona onun peşinde olan bir düşmanı yoktur. Düşman, engeller hep değişir. Yüzer-gezerlerdir. Dolayısıyla Mahsun'u saran tekinsizlik ve Mahsun'un tekinsizliği daha gri, daha flu hâle gelir. Bu grilik ve fluluk benim hoşuma gidiyor. Herkesin kendi meşrebince doldurabileceği bir grilik ve fluluk var orada.

### Özellikle Derviş Zaim sineması üzerine çalışmış akademisyen Serpil Kirel filmle ilgili “Ortada bir mülksüzlük hikâyesi olsa da izleyiciler olarak biz, Mahsun'a acımıyoruz. Ona eşit mesafeden bakıyoruz” demişti.

Çünkü eyliyor, bir şeyler yapıyor. Sürekli oraya gidiyor, buraya gidiyor; onu yapıyor, bunu yapıyor. Eyleyen, hareket eden bir adama kolay kolay acıma duymazsınız. Saygı duyarsınız ona.

### Çekimleri yeni biten son filminizden bahseder misiniz?

Filmle ilgili duyurular daha sonra yapılacak. Farklı projeler üzerinde çalışmayı, farklı ürünler çıkarmayı seviyorum. Kulvar değiştirmekten, makas değiştirmekten zevk alıyorum. Böyle makas değiştirmek sizi besliyor. Sadece standart bir üretim yordamıyla ilerlemekten ziyade başka üretim yordamlarını da denemenin getirdiği bir tazeliğe kavuştuğumu düşünüyorum.